

ČESKÁ REPUBLIKA

USNESENÍ

Ústavního soudu

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a soudců Vladimíra Sládečka a Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti společnosti **guidemedia etc s. r. o.**, se sídlem Příkop 843/4, Brno, IČ: 29282349, zastoupené Mgr. Robertem Cholenským, Ph.D., advokátem se sídlem Bolzanova 461/5, Brno, **proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 8 Tdo 819/2015-43 ze dne 20. 4. 2016 a o návrhu na zrušení ustanovení § 31 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, t a k t o :**

Ústavní stížnost a návrh s ní spojený se odmítají.

O d ů v o d n ě n í :

Včas podanou ústavní stížností, která i v ostatním splňovala podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, domáhala se stěžovatelka zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí Nejvyššího soudu s odůvodněním, že jím bylo porušeno její ústavně zaručené právo na spravedlivý proces a na zákonného soudce.

Z obsahu přiloženého listinného materiálu vyplývá, že stěžovatelka byla obžalována ze spáchání přečinu projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka podle § 404 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a přečinu popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia podle § 405 trestního zákoníku. Rozsudkem Městského soudu v Brně sp. zn. 8 T 21/2014 ze dne 10. 9. 2014, ve spojení s usnesením Krajského soudu v Brně sp. zn. 8 To 489/2014 ze dne 23. 1. 2015, byla nicméně stěžovatelka této obžaloby zproštěna. Proti usnesení odvolacího soudu podal následně nejvyšší státní zástupce v neprospěch stěžovatelky dovolání.

Věc byla v souladu s rozvrhem práce Nejvyššího soudu přidělena do senátu č. 8 trestního kolegia Nejvyššího soudu ve složení JUDr. Milada Šámalová, JUDr. Věra Kůrková a JUDr. Jan Bláha. Dne 12. 4. 2016 podala stěžovatelka námitku podjatosti uvedených soudců. Poukázala na to, že předmětem řízení je otázka případné trestní odpovědnosti za vydání knižní publikace projevů Adolfa Hitlera, přičemž vyslovila domněnku, že rozhodování soudců o této otázce by bylo jejich politickou inklinací, vyplývající z jejich členství v předlistopadové Komunistické straně Československa (dále jen „KSC“), podstatnou měrou ovlivněno, neboť ideologie komunismu stála vždy v opozici k ideologii německého nacionálního socialismu. Na podporu svého názoru o možné podjatosti soudců stěžovatelka odkázala na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 517/10 ze dne 15. 11. 2010.

O námitce podjatosti rozhodl Nejvyšší soud napadeným usnesením č. j. 8 Tdo 819/2015-43 ze dne 20. 4. 2016 tak, že výše jmenovaní soudci nejsou vyloučeni z vykonávání úkonů trestního řízení ve věci vedené pod sp. zn. 8 Tdo 819/2015. Nejvyšší soud zdůraznil, že dřívější politická příslušnost soudců není sama o sobě okolností, která by mohla vést k pochybnostem o jejich způsobilosti projednávat a rozhodovat věci nezávisle a nezaujatě bez ohledu na osobu obviněného, včetně jeho projevů, politických názorů, postojů apod. Ustanovení § 30 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, je postaveno na zásadě, podle které důvody pro vyloučení soudce z vykonávání úkonů trestního řízení mohou být výsledkem jen osobního vztahu soudce k určitým osobám na trestním řízení zúčastněných nebo k věci samotné, přičemž takové okolnosti se posuzují jen se zřetelem ke konkrétní věci. V projednávaném případě pochybnosti o nestrannosti rozhodujících soudců přitom shledány nebyly.

Stěžovatelka se s těmito závěry neztotožnila. V ústavní stížnosti Nejvyššímu soudu vytkla, že se nijak nevyrovnal s její argumentací, ba dokonce ji ani přiměřeně nerekapituloval. Stěžovatelka současně setrvala na svém stanovisku, že inklinace soudce ke komunistickému světovému názoru plně odůvodňuje požadavek na jeho vyloučení z úkonů trestního řízení, v němž jde o posouzení trestnosti publikace projevů nacistického vůdce. V další části ústavní stížnosti stěžovatelka upozornila na ústavní deficit § 31 odst. 1 trestního řádu, jenž podle ní tkví v tom, že o námitce podjatosti rozhoduje subjekt, vůči němuž byla námitka podjatosti vznesena, což odporuje právní zásadě *nemo iudex in causa sua*. Pakliže je námitka podjatosti vznesena vůči všem členům senátu Nejvyššího soudu, tento nedostatek není možné zhojit ani prostřednictvím aplikace ustanovení § 31 odst. 2 trestního řádu. V takovém případě není totiž stížnost proti usnesení Nejvyššího soudu přípustná z důvodu absence nadřízeného soudu, který by ji mohl projednat a rozhodnout o ní. Vzhledem k výše řečenému byly dle stěžovatelky dány důvody jak pro zrušení napadeného usnesení Nejvyššího soudu, tak i samotného ustanovení § 31 trestního řádu, které nelze považovat za ústavně konformní.

K ústavní stížnosti se vyjádřil Nejvyšší soud, který sdělil, že jakkoliv si je vědom významu respektování a nutnosti v zásadě bezvýjimečného dodržování práva na spravedlivý proces, zahrnujícího v sobě ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod i právo na přezkum rozhodnutí nadřízeným orgánem, nemohl s ohledem na zákonnou organizaci soudní soustavy v České republice v posuzované věci postupovat jinak. Je třeba vycházet ze skutečnosti, že nemá nad sebou žádný nadřízený orgán, který by mohl v případě podané stížnosti podle § 31

odst. 2 trestního řádu o ní rozhodnout ve smyslu § 31 odst. 3 trestního řádu. Z příslušné právní úpravy, zejména zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, vyplývá, že jiný senát Nejvyššího soudu, velký senát téhož, předseda a místopředsedové Nejvyššího soudu, předsedové kolegií ani předsedové senátů roli nadřízeného orgánu s ohledem na zákonem vymezené postavení a kompetence nemohou zastávat. K výhradě stěžovatelky o nesprávném zhodnocení otázky vyloučení soudců senátu 8 Tdo z důvodu jejich příslušnosti k předlistopadové KSČ, Nejvyšší soud v podobě citace řady rozhodnutí, která tuto problematiku v minulosti již řešila, v podstatě zopakoval argumentaci z napadeného rozhodnutí. Dodal, že stěžovatelka ani v ústavní stížnosti neuvedla žádné jiné konkrétní skutečnosti, které by svědčily o podjatosti dotčených soudců. Nejvyšší soud se dále ohradil proti tvrzení stěžovatelky, že se nevypořádal s rozhodnutím Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 517/2010 ze dne 15. 11. 2010, maje za to, že v napadeném usnesení objasnil, proč toto rozhodnutí v projednávané věci nepovažuje za příléhavé. Závěrem Nejvyšší soud vyslovil přesvědčení, že postupoval v souladu se zákonem i obecnými zásadami, přičemž plně respektoval stěžovatelčina ústavně zaručená práva. V návaznosti na to navrhl, aby Ústavní soud stěžovatelčinu ústavní stížnost zamítl.

V replice stěžovatelka nad rámec dříve uplatněných námitek podotkla, že je na Ústavním soudu, aby imanentní nedostatek ústavnosti platné právní úpravy konstatoval a zasáhl buď tak, že zruší § 31 trestního řádu, anebo stávající protiústavnost odstraní interpretativním výrokem. Dle stěžovatelky se Ústavní soud může se situací vypořádat například tím způsobem, že připustí dovolání, o němž bude rozhodovat jiný senát Nejvyššího soudu než ten, jehož nepodjatost je zpochybňována, či připustí stížnost a zároveň stanoví, kdo ji, vzhledem k absenci nadřízeného soudu, projedná.

Po zvážení stížnostní argumentace a obsahu spisového materiálu Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

Ústavní soud zdůrazňuje, že se zabýval výlučně ústavněprávními aspekty případu, přičemž z tohoto pohledu identifikoval v rámci podání stěžovatelky dva základní okruhy námitek. První okruh se týkal nedostatku právní úpravy, která neumožňuje uplatnit proti rozhodnutí vydanému Nejvyšším soudem podle § 30 trestního řádu stížnost. Druhý okruh potom spočíval v tvrzeném nesprávném posouzení otázky podjatosti soudců senátu 8 Tdo Nejvyššího soudu.

Pokud jde o první okruh, Ústavní soud předesílá, že s totožnou problematikou byl konfrontován v nálezu sp. zn. I. ÚS 4185/16 ze dne 19. 3. 2018 a při té příležitosti dospěl k závěru, že úprava trestního řádu, jmenovitě ustanovení § 31, skutečně vykazuje jisté deficity. Podle judikatury Ústavního soudu je stav, kdy o podjatosti rozhoduje dotčený orgán, jinak řečeno v řízení o vyloučení z důvodů podjatosti „procesní strana“, akceptovatelný pouze za situace, kdy je doplněn o garanci nezávislého a nestranného soudního přezkumu. Bez této možnosti taková konstrukce zakládá rozpor se základním procesním principem, podle něhož nikdo nemůže být soudcem ve vlastní věci (*nemo iudex in causa sua*), tedy principem, jenž je komponentem základního práva domáhat se svých práv u nezávislého a nestranného soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 9/09 ze dne 28. 7. 2009 (N 166/54 SbNU 117)], všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná také na <http://nalus.usoud.cz>. Je přitom zjevné, že popisovaná nežádoucí situace nastává (z důvodu absence nadřízeného

orgánu) právě v případě rozhodování o podjatosti členů trestního senátu Nejvyššího soudu.

V návaznosti na toto zjištění Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 4185/16 zároveň ovšem konstatoval, že nápravu uvedeného deficitu do budoucna nemůže zjednat Nejvyšší soud, neboť pro změnu své praxe při rozhodování o podjatosti nemá zákonné zmocnění, a nemůže tak učinit ani Ústavní soud, jakožto negativní zákonodárce. Je třeba mít na zřeteli, že současná koncepce rozhodování o podjatosti orgánů činných v trestním řízení nepostrádá v obecné rovině své opodstatnění. Byla přijata v reakci na hromadně se vyskytující případy účelového uplatňování námitek podjatosti ve snaze zmařit nebo výrazně prodloužit trestní řízení. Nebylo by tedy legitimní, aby Ústavní soud zasahoval do této koncepce tím, že napadenou právní úpravu zruší, a to jen z důvodu její „nedotaženosti“ ve vztahu k Nejvyššímu soudu. Ústavní soud rovněž nesdílí přesvědčení stěžovatelky, že je možno problém vyřešit interpretativním výrokem, jímž by byl zajištěn ústavně konformní výklad předmětného ustanovení. K interpretativnímu výroku je totiž možno přistoupit tehdy, nabízí-li se více možných výkladů právní normy, z nichž Ústavní soud zvolí ten, jenž je souladný s ústavními principy a s ochranou ústavně zaručených práv a svobod. V nyní projednávané věci ovšem dotčené ustanovení zcela jednoznačně stanoví, že příslušným k přezkumu rozhodnutí o námitce podjatosti je nadřízený orgán, který v případě Nejvyššího soudu chybí. Řešení předkládané stěžovatelkou by tedy nepředstavovalo (extenzivní) výklad právní normy, nýbrž její změnu, a Ústavní soud by si jeho akceptací přisvojoval zákonodárnou kompetenci, která mu nepřísluší. Ústavnímu soudu proto i v nyní posuzované věci nezbyvá než znovu, jak již učinil v nálezu sp. zn. I. ÚS 4185/16, apelovat na zákonodárce, aby na zmíněné nedostatky procesní úpravy pamatoval při budoucích legislativních úpravách trestního řádu.

Co se týče druhého okruhu námitek, tento je tvořen polemikou se závěrem Nejvyššího soudu o nenaplnění podmínek pro vyloučení jeho soudců zasedajících v senátu 8 Tdo. Stěžovatelka prostřednictvím své argumentace brojí proti dílčímu procesnímu rozhodnutí, vydanému v řízení, které nadále pokračuje. Ústavní soud v této souvislosti ustáleně judikuje, že jeho úkolem není měnit či odstraňovat případná, ať již tvrzená, či skutečná pochybení obecných soudů v dosud neskončeném řízení, nýbrž je zásadně povolán, z hledisek souhrnných, po pravomocném skončení věci, k posouzení, zda řízení jako celek a jeho výsledek ob stojí v rovině ústavněprávní. V rámci řízení o ústavní stížnosti je tedy Ústavní soud oprávněn rozhodovat toliko o rozhodnutích pravomocných, a to zjevně nikoli jen ve smyslu formálním, nýbrž i potud, že se musí jednat o rozhodnutí "konečná". Ústavní stížnost směřující proti rozhodnutí o námitce podjatosti, která podmínku „konečnosti“ nesplňuje, je tak obvykle odmítána pro nepřípustnost (srov. např. rozhodnutí ve věcech sp. zn. III. ÚS 3309/13, III. ÚS 665/15, IV. ÚS 3208/15, IV. ÚS 3166/16, I. ÚS 627/17, IV. ÚS 2525/17, II. ÚS 4040/17, IV. ÚS 71/18 aj.). Přesto Ústavní soud v nyní souzené věci výjimečně přikročil k věcnému posouzení napadeného usnesení Nejvyššího soudu, aby tak alespoň materiálně naplnil požadavek instančního přezkumu, který byl vlivem výše zaznamenaného deficitu právní úpravy stěžovatelce odepřen. Pochybení na straně Nejvyššího soudu přitom nenalezl.

Ústavní soud ve své dosavadní rozhodovací praxi rozlišuje subjektivní a objektivní aspekt hodnocení nestrannosti soudu, respektive podjatosti soudce. Zatímco subjektivní nestrannost lze zjistit z projevu samotného soudce, jeho výroků, chování a je presumována, pokud není prokázán opak, o objektivní nestrannosti je třeba uvažovat

s ohledem na okolnosti daného případu na základě objektivních znaků. Ty lze, podle judikatury Ústavního soudu, identifikovat rozbořem skutečností vedoucích k pochybnostem o nestrannosti soudce [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 105/01 ze dne 3. 7. 2001 (N 98/23 SbNU 11) a sp. zn. II. ÚS 475/99 ze dne 15. 12. 1999 (N 182/16 SbNU 321)]. Bude se zpravidla jednat o skutečnosti objektivně zpochybňující nezávislost soudcovského rozhodování [viz usnesení sp. zn. III. ÚS 26/2000 ze dne 9. 3. 2000 (U 4/17 SbNU 365)] představující reálné obavy obviněného (jedné ze stran), které mohou na základě ověřitelných skutečností legitimně svědčit o nedostatku nestrannosti soudce [nálezy sp. zn. I. ÚS 722/05 ze dne 7. 3. 2007 (N 42/44 SbNU 533)]. Za objektivní však není možné považovat to, jak se nestrannost soudce subjektivně jeví účastníkovi řízení či obviněnému; rozhodující je reálná existence objektivních okolností, které by mohly vést k pochybnostem, zda soudce disponuje určitým - nikoliv nezaujatým - vztahem k věci.

Podstatou argumentace v nyní projednávaném případě je přesvědčení stěžovatelky, že někdejší členství soudců příslušného senátu Nejvyššího soudu v předlistopadové KSČ představuje překážku jejich účasti na rozhodování o otázce trestnosti publikace knižního vydání projevů Adolfa Hitlera. Ústavní soud se však ztotožňuje s názorem Nejvyššího soudu, vyjádřeným v odůvodnění napadeného rozhodnutí, že stěžovatelkou uváděné námitky nemohou samy o sobě konstituovat důvod podjatosti dle § 30 odst. 1 trestního řádu. Tento závěr koresponduje s ustálenou judikaturou Ústavního soudu, mimo jiné i stěžovatelkou dovolávaným nálezem sp. zn. I. ÚS 517/10 ze dne 15. 11. 2010 (N 223/59 SbNU 217). Ústavní soud v něm sice připustil, že členství soudce v KSČ ke dni 17. 11. 1989 může vydávat v jisté nebezpečí soudcovu image nestrannosti a nezávislosti, nicméně též uvedl, že *„prosté členství v KSČ není skutečností, jež by obecně vylučovala soudce z rozhodovacího procesu ... míru nezávislosti a nestrannosti soudce (např. i s ohledem na jeho bývalé členství v KSČ) je nutno posuzovat v každém případě s přihlédnutím k jeho jedinečným okolnostem a konkrétním skutečným, pro něž by měl účastník řízení za to, že soudce je z projednávané věci vyloučen“* (viz i pozdější usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3617/11 ze dne 12. 1. 2012, sp. zn. II. ÚS 1436/11 ze dne 7. 8. 2012 či sp. zn. IV. ÚS 2385/11 ze dne 5. 3. 2013).

Ústavní soud v souzené věci dodává, že k vyloučení soudců senátu 8 Tdo Nejvyššího soudu z projednání a rozhodnutí věci by mohlo dojít teprve tehdy, pokud by bylo evidentní, že jejich vztah k dané věci, účastníkům, nebo jejich zástupcům, dosahuje takové povahy a intenzity, že i přes zákonem stanovené povinnosti nebudou schopni nezávisle a nestranně rozhodovat. Existence této situace však v předmětné věci zjištěna nebyla. Stěžovatelka ani v ústavní stížnosti nepředložila žádné konkrétní skutečnosti, které by mohly vyvolat pochybnosti o nestrannosti soudců senátu 8 Tdo Nejvyššího soudu. Výtky stěžovatelky mají pouze obecný charakter, váží se především ke komunistické ideologii a jejímu údajně vyhraněnému vztahu k německému nacionálnímu socialismu. Z bývalého členství jmenovaných soudců v KSČ dovozuje pak automaticky jejich inklinaci ke komunistickému světovému názoru. Je přitom obecně známo, že v členské základně KSČ (přirozeně) nevládla zdaleka názorová homogenita, a že pohnutky pro vstup do KSČ byly různé, nikoliv nutně bezesbytku vypjatě ideologické, jak předpokládá stěžovatelka (faktická podmínka pro výkon určitých povolání, zlepšení společenského postavení, apod.). Nahlíženo z objektivního úhlu pohledu nelze tedy bez dalšího dovozovat podjatost soudců z pouhého jejich členství v KSČ před rokem 1989.

Ústavnímu soudu nezbyváá než konstatovat, že neshledal v napadeném rozhodnutí Nejvyššího soudu kvalifikované pochybení, jež by mělo za následek porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky, proto postupoval dle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a její ústavní stížnost, bez přítomnosti účastníků a mimo ústní jednání, jako návrh zjevně neopodstatněný odmítl.

Společně s ní odmítl dle § 43 odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu i návrh na zrušení § 31 trestního řádu, neboť ten - jakožto návrh akcesorický - sdílí osud ústavní stížnosti.

Poučení: Proti usnesení Ústavního soudu není odvolání přípustné.

V Brně dne 10. dubna 2018

Tomáš Lichovník v. r.
předseda senátu

Za správnost vyhotovení:
Vladimíra Matulová